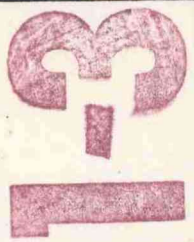
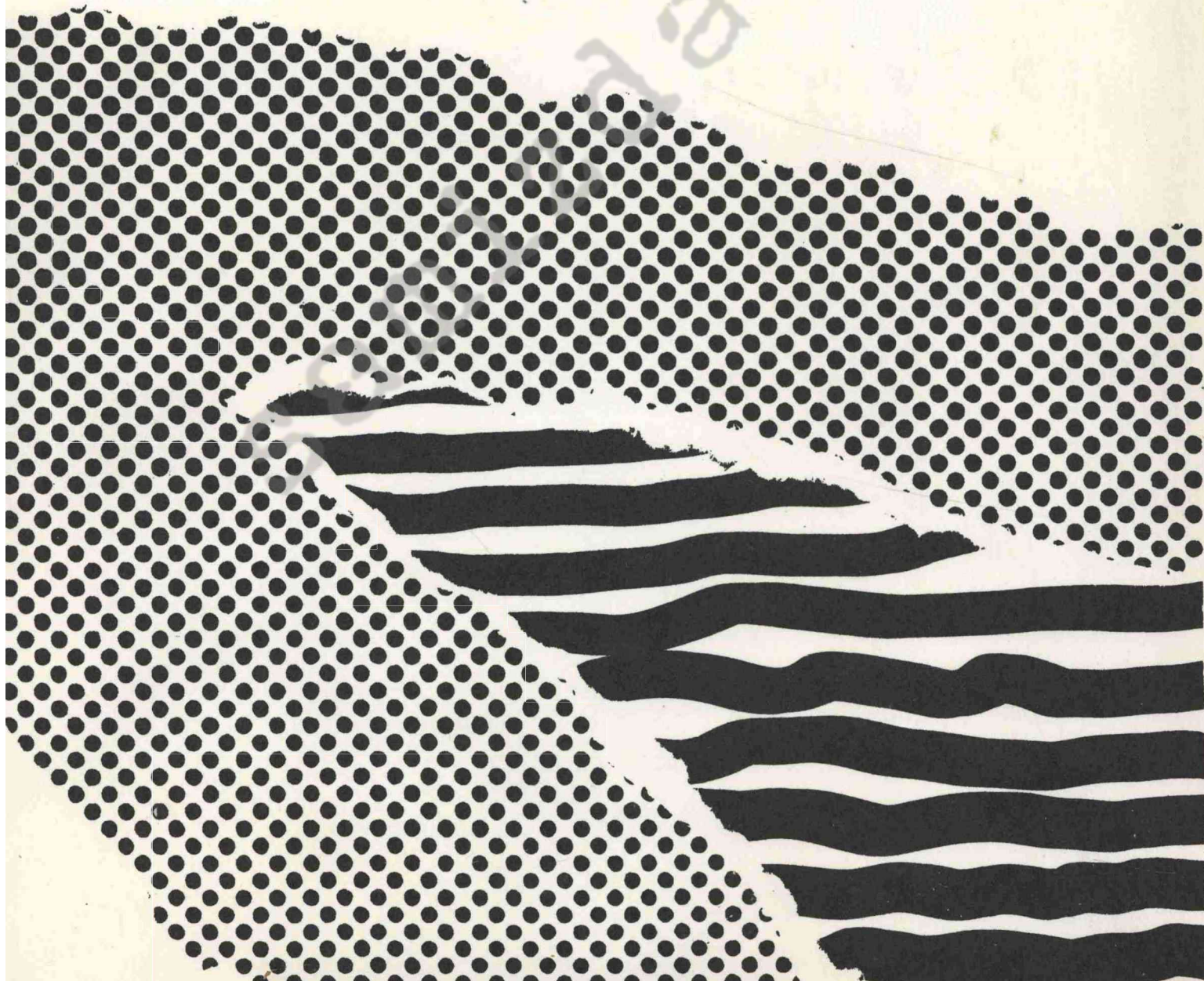

AUG K
1987

at.sk

... Deštrukcia skutočnosti je cudzia armáda, ktorá prišla so zoznamom 40 000 kontrarevolucionárov /DIERA V HLAVE JIŘÍHO RUMLA, elje, str.1/

... A je to tády. Tužil jsem, že nám zase nasadí náhubky.

/ÚRYVOK Z KNIHY, J. Rumla Díra v hlavě, str 6/

... Sloboda ty naša, svätá Slobodienska, oroduj za nás hriešnych, - ľahkomyselnych, ktorí na život večný nemyslíme. Áno !

/ŽART, D. Tatarke, str. 13/

... Na druhé ráno sa jeho mrtvola nájde v záhrade rodinného domu. Varlam stojí so skříženými rukami... /POKÁNIE ?, str 18, MM/

... Vydal som edikt pre celú krajinu : všetci dohola ! Počasie, ako by som si ho objednal. /KRÁLOV DENNÍK, A. Mogelnicki, str. 25/

Diera v hlave Jiřího Rumla

Vstávej, lína kůže! Dělnická třída už mašíruje do rachoty a ty ešte chrníš. Vstávej, škrabáku!", ozval sa hlas triednej nenávisti dvadsiateho augusta 1968 v telefóne Jiřího Rumla, novinárskej hviezdy "Pražskej jari". Hlas patril Sile, ktorá s ním hrala už dvadsať rokov diabelský poker.

Ruml je po Mlynářovi /Mráz přichází z Kremlu/ a Smrkovskom /rozhovor s Jiřím Ledererem/ ďalším z exponentov "Pavice", čo prichádza so svojimi spomienkami na obdobie pokusu o obrodu socializmu v Československu za slovenským čitateľom. Stále sa však neobjavuje slovo hrdinov, o ktoré by bol tiež záujem: členov nekomunistických združení KAN, K231 a náboženských aktivistov, ktorí boli skutočnou príčinou vonkajšieho vojenského zásahu. Pri všetkej úcte k osudu postihnutých reformátorov, hoci vlastne len splatili daň za svoju politickú neprezieravosť a "dieru v hlave", ako znie titul Rumlovej knihy.

Ruml podrobne opisuje prvých desať dní po obsadení Československa, tak ako ich sám zažil a videl. Je to vzrušujúce a pritom iritujúce čítanie: novinári "išli na matrace", prespávali v cudzích bytoch, redakcie sídlili vo fabrikách pod ochranou robotníkov, vysielalo sa zo záložných staníc; ilegálne stretnutia s politikmi, vzrušená atmosféra pri práci i na uliciach, všeobecná podpora pre politikov i ich novinárov a spisovateľov. Ďalší vývoj situácie sleduje autor s dlhšími časovými odstupmi: Rokovania v Moskve, návrat unesených politikov, postupný odklon od pôvodných sľubov, cenzúra, zákulisné boje o moc, strata zamestnania, vylúčenie zo strany. Ruml s manželkou si ťažko hľadajú nové nekvalifikované zamestnanie, ich synovia majú problémy so štúdiom. Ruml píše knihy, pracuje ako technik v stavebnom podniku, má problémy so zdravím. Nakoniec podpisuje text Charty 77 a dostáva sa spolu so synom v súvislosti s francúzskym kamiónom do dlhej vyšetrujúcej väzby v Ruzyni. Tu kniha končí.

Jiří Ruml je novinár, preto sa mnohým môže zdať jeho kniha literárne nudná, aj keď približuje a znovu oživuje atmosféru poaugustových dní a takzvanej normalizácie a prináša niektoré zákulisné podrobnosti. Ale 440 strán je bez vaculíkovskej rafinovanosti /Český snář/ priveľa. To iritujúce je mi ťažko pomenovať: kolektívne vzrušenie medzi komunistami, ktoré sa objavuje len vtedy, keď je na dosah nejaký nepriateľ, ako tomu bolo aj v období prevratu v roku 1948. Ak je nepriateľ nad vlastné sily, komunisti ťňukajú, alebo sa nostalgicky vracajú v spomienkach do revolučnej doby. Niet ničoho, čo by ^{bez} byť opodstatnilo ich existenciu. Tu vidím aj pôvod Kunderovho fenoménu "lyrizmus päťdesiatych rokov". Hrdinstvo komunistov na mňa pôsobí detsky naivne a súčasne hrezivo. Ruml vedie dialóg s tromi svojimi priateľmi: čestným komunistom z nomenklatúry Václavom Soukupom, kolegom Jiřím Ledererom s priateľom psychiatrom. Doktor Dřra, ako ho miestami volá, ho lieči povrchnými skeptickými sentenciami, z ktorých najhodnotnejšiu vybral za motto svojej knihy: "Vy komunisti ste zvláštni ľudia," říkal doktor Vaškovi a hneď dodal: "To tvrdil už báťuška Stálin nad rakví, Lenina, že komunisti jsou ľudia zvláštního ražení, jenže někdo za nim se přeslechl a rozuměl "vražďení", ale na to se vybodnem, život těm zavražděným stejně nevrátím a k čemu taky, voni můžou bejt rádi, že to maj za sebou, eště by třeba přivedli do malěru další lidi, protože ty voběti byly většinou taky komunisti, a tak jako tak měly díru v hlavě . . . Ne, neprerušuj mě, já ti to musím říct, i když vim, že seš taky komunist a tudíž i ty máš díru v hlavě..."

Vy komunisti máte někde přerušenej kontakt. Ne moc, stačí nepatrná škvírka, někde se vám spoje nedotýkaj, taková docela malilinská dírečka, protože jinak byste museli už dávno pochopit, že za svýho života tím obrovským balvanem lidstva nepohnete ani ve milimetr, spíš vás eště přimáčkne..."

+

Aká je ta viera, s ktorou žije človek, ktorý od svojich pretrpel toľko osobného príkeria a vidí výsledky socialistickej praxe?

že zostáva verný ideám, ktoré sľubujú na zemi rovnosť, dokonalosť a harmóniu. Diera v hlave je obraz, ktorý túto otázku len provokuje. Aj keď sa táto diera, tým čo človek prežíva, zaceľuje /Ruml/, stále pretrvávajú malá škára, porušený spoj, pre prípad obrody.

Zdá sa mi, že je to neschopnosť prijať skutočnú skutočnosť s jej nešťastím, biedou a utrpením, živená humanistickými ideálmi, ktoré prekryli imanentnú potrebu spasenia nedokonalého stredovekého človeka. Ľudský rozum, ktorý opustil kresťanskú tradíciu s jej prijímaním stvorenej skutočnosti ako podstatne dobrej, sa dostal do pasce vlastnej racionality. Dialekticky skúma mechanizmy javov, hľadá ich zákonitosti a podriaďuje sa im. Dialektika pôsobí tam, kde sa vytratí transcendentálne jadro ideí: že idea sa vyjavuje, nie realizuje. Klasický je príbeh Samaritána z Nového Zákona, ktorý sa z nepechopiteľného dôvodu znížil k neznámemu ranenému. Tu sa vyjavila idea rovnosti. Kresťania ju nazývali agapé. Dnes túto schopnosť nahrádza sila, ktorá čerpá svoje dôvody pre pôsobenie proti skutočnosti len z rozumových rozvrhov a plánov. Takáto sila má vždy vlastné zdroje obnovy a ďalšieho upevnenia a dôvody pre nové uvoľňovanie energií. Odpor, ktorý kladie jej pôsobeniu skutočnosť, je dôvodom pre uvoľnenie energie, každé uvoľnenie zdokonaľuje jej prostriedky. Ako materiál používa ľudí, ktorí dopustili, že ich život nemá cenu.

Revolúcia požiera vlastné deti: exponenti "Pražskej jari" vyšli z lona strany a dialekticky poslúžili uvoľneniu energie, ktorou Sila opäť triumfovala. Poaugustové obdobie nazýva strana pri-skromne ako konsolidačné. V skutočnosti zosilnela a upevnila svoju moc nad dušami miliónov ľudí, ako nikdy predtým.

Pri čítaní Rumlovej knihy som si spomenul na americký film Vetrelec, ktorý premietali aj v našich kinách. Vetrelec bol obraz takejto Sily. Žil spočiatku ako malá jašterica v hĺbinách kozmickej lode s Ľudskou posádkou a ohrozoval jej životy. Pri každom protiútoky menil však svoju podobu a techniku jeho boja bola stále dokonalejšia. Zdalo sa, že sa živí Ľudskou krvou. Posledná z posádky - žena - už bojovala so supertechickým monštrum, odolným aj voči

jadrovej zbrani. Zápas o život vyhrala len tak, že Vetrel^cya vy-
mrštila do vzduchoprázdna.

V boji s naším Vetrelcom ide o dušu. Ide o to, zachovať si
škrupule /Bělohradský/, ktoré nás viažu nejakým spôsobom k minu-
losti a ktoré nám nedovolia vykonať všetko, čo od nás Sila poža-
duje. Ide o to, že predavač, u ktorého roky denne nakupujem a
ktorý sa jedného dňa stane mojím "triednym" nepriateľom, je pred-
sa len slušný človek a môj priateľ.

Veď živočích je ľudskou bytosťou preto, že má schopnosť svo-
jím osobným rozhodnutím pretrhnúť reťazec príčin a následkov
"objektívnej reality", ak on rozhodne, že sa mu prieči. Za objek-
tívnu realitu je považovaná aj racionalistická viera, že svet
speje k beztriednej spoločnosti. Tento proces je brzdený nedokona-
lou skutočnosťou, ktorú treba zmeniť, preto je treba "dobrú" ideu
"realizovať", ako realizujeme nový, dokonalejší model automobilu.
Ale ak verný princípu triednej nenávisti napadnem svojho nepria-
teľa, rozumejme nepriateľa zmienenej ideí, nerealizujem tým ideu
rovnosti, ale človeka, ktorý mi je rovný podľa iného konceptu ni-
čím. V tomto okamihu sa mi vynára idea nerovnosti, nech si hovorí
kto chce, čo chce.

Akú ideu chceli zachrániť aktéri "Pražskej jari", keď urýchlo-
vať vývoj objektívnej reality znamená v ich žargóne silou vytlá-
čať svojich protivníkov z ľudského okrsku. Inými slovami to zna-
mená boj so skutočnosťou. Inými slovami /ktoré pozná len exilový
politický filozof Rie Preisner, ktorého zas nechce poznať český
dissent/ to znamená jej deštrukciu. Deštrukcia skutočnosti je cu-
dzia armáda, ktorá prišla so zoznamom 40 000 kontrarevolucionárov,
státisíce vylúčených členov strany /ktorí vylúčením stratili de-
slova svoju identitu, len sa opýtajte ktoréhokoľvek z nich/, desať-
tisíce prepustených zo zamestnania a stovky politických väzňov,
premrhané talenty a životy.

Namiesto revízie ideologickej doktríny sú ničené ľudské osu-
dy a rozpadá sa hospodárstvo krajiny. Namiesto revízie idey rov-
nosti sa vedie permanentná vojna a márnia sa obrovské prostriedky
na zbrojenie. Namiesto revízie humanistickej idey človeka sa za-
pŕňajú psychiatrické ústavy a väznice. Namiesto revízie idey me-

dernosti sa rúcajú ľudské príbytky a stavajú sa neobývateľné škatule.

Podriadenosť objektívnej realite, ktorej tvár sa málokedy odhalí v pravej podobe, robí z človeka obludným dialektickým skokom opäť živočícha /nech mi ostatné živočíchym odpustia/, ktorý svoje pôvodné inštinkty nahradil jazykom ideológie a najmodernejšou technikou. Tento živočích sa stane človekom, keď sa rozhodne, že sa nebude vždy podriaďovať vonkajším silám, nech sú akokoľvek racionálne zdôvodňované a vedecky podopierané. Že bude schopný im niekedy povedať s plnou zodpovednosťou svoje nie, aj keď to bude bolestné. Mimochodom, len takto môže človek zas inokedy povedať s plnou zodpovednosťou svoje áno a bez ohľadu na okolnosti ho splniť.

Jiřímu Rumlovi som za jeho "Díru v hlavě" aj ako nekomunista celkom vďačný.

Ako ukážku vyberáme úryvky z kapitoly "ÚTERÝ", v ktorej Ruml opisuje udalosti presne týždeň po onom telefonáte, ktorým ho "dělnická třída" zobudila do dňa okapácie. Presne po týždni prichádzajú z Moskvy unesení politici a Ruml sa zúčastňuje tlačovky, na ktorej má odznieť výsledok rokovania.

Zprvu je v sále ticho jako v kostele, všichni napjatě naslouchají, co se v Kremlu zrodilo po třídním jednání, a postupně, jak monotónně plynou známa partajní kliše o pevném společném přesvědčení, ozývá se šum šepotu, a jakmile zazní věta, že "sovětská strana vyjadřuje porozumění pro pokračování našeho polednového vývoje", sál hučí jako přetopená kanna. Bodejť ne, jejich porozumění čítá půl miliónu vojáků, tisíce tanků a letadel. Po zuby ozbrojené armády sem nepřišly proto, abychom mohli pokračovat v dosavadním vývoji, to vykládejte holubům, šaškové!

Každá nová věta komuniké je provázena mnohohlasým komentářem, výkřiky pléna jsou stále hlasitější, a když se dovídáme, že "naši představitelé se zavázali zaměřit činnost na zajištění účinných opatření v zájmu socialistického zřízení, vedoucí úlohu dělnické třídy a komunistické strany, v zájmu rozvoje a upevnění přátelských vztahů s národy Sovětského svazu", konec věty už zcela zaniká ve všeobecné vřavě. Nic nepomáha napomínání od předsednického stolu, prosby o klid jsou marné, nedolehnou ani k prvním řadám pobouřených posluchačů.

Tak oni se zavázali. Přesnějšší by bylo, že byli zavázáni, či spíš svázáni. Známe ta "účinná opatření", patří k nim odstranění Pelikána a Hejzlara a znovu nasazený roubík cenzury, pohotovostní oddíly policie a vězeňské cely v Ruzyni. Prý "v zájmu socialistického zřízení", tím se vlastně přiznává, že jsme až dosud dělali všechno proti těmto zájmům. Jak mohli tonhle podepsat? Pokorné přiznání je prvním krokem k příkladnému potrestání. A závazek, že budem rozvíjet přátelské vztahy s okupanty, zní jako nepodařený vtip. Máme snad líbat ruku, která drží nagajku?

Sotva se vřava trochu utišila, znovu vzkypěla mohutná vl-

na příboje, který burácí takovou silou, že hrozí pohltit celé předsednictvo, neboť komuniké pokračuje: "Sovětské představitelé potvrdili připravenost k najširší a upřímné spolupráci na základě vzájemné úcty a rovnoprávnosti, územní celistvosti, nezávislosti a socialistické solidarity."

Vskutku perla farizejství. Oni se nestydí mluvit o vzájemné úctě a rovnoprávnosti. Snad mají tyhle pojmy v jejich slovníku jiný význam. Jaká územní celistvost, když štrádají přes hranice do naší republiky, kdy se jim zachce, jaká nezávislost pod pásy jejich tanků, na takovou solidaritu se můžeme leda vysrat. Člověk musí být sprostý, aby se aspoň trochu odreagoval z šoku ponížení, je to však jenom křeč bezmoci.

Co jiného čekali? Že jim za tuhle mlátaninu zatleskáme? Menávratně pryč je doba, kdy se takové žvásty přijímaly se spontánní jednotou a nadšení břinčelo v opuchlých dlaních. Nás už neopijele rohlíkem.

Sál není k utišení, řičí při tvrzení, že "spojenecká vojska se nebudou vměšovat do našich vnitřních věcí". Kvůli čemu jinému je sem posílali? Výkřiky z pléna se nedají umlčet, zmrazil je však následující slib, že "bude dosaženo dohody o podmínkách odchodu těchto vojsk". To znamená, že odejdou. Skutečně odejdou? Ale kdy? A znovu atmosféra houstne, každý by chtěl dostat odpověď na tyhle otázky, a to ihned, ale tu přece nikde v předsednictvu nezná. A pochybuju, že někdo z našich, co byli v Kremle, s určitostí odpoví, vždyť to vůbec nezávisí na nich, ale měli sem přijít už jen proto, aby slyšeli, jak je přijímána jejich dohoda. Ovšemže to na nich nezávisí, museli přece spolknout i poslední hořkou pilulku, že "československá strana nežádala projednání této otázky Radou bezpečnosti a žádá o její stažení z pořadu jednání". Tak tohle je definitivní tečka za nekrologem. Před celým světem jsme uznali, že se vlastně nic nestalo. To se rovná dodatečné pozvánce, o kterou Rusáci tolik stáli. My si nestěžujem, že přišli, že nás obsadili a donutili k poslušnosti. To je konec.

V neartikulovaném skřeku unavených hlasivek pak zcela zaniká závěr komuniké, a to je dobře, protože strunu trpělivosti nelze

napínat donekonečna. Poslední větu si opisují až dodatečně a propiska se vzpírá jí zaznamenat: "Rezhovory probíhaly v ovzduší otevřenosti, soudružství a přátelství." Je to věta klíčová.

Rychle si poznamenávám některé perličky, desítky rukou kolem mne se sápu po jednotlivých listech, každý to chce vidět na vlastní oči, kvapně hledám, zda jsou v komuniké uvedena i jména účastníků jednání. Z ruské strany jich bylo třináct: Brežněv, Kosygin, Podgornyj, Voronov, Kirilenko, Poljanskij, Suslov, Šeljepin, Šelest, Katušov, Penomarjov, Grečko a Gromyko. Našich bylo víc: Svoboda, Dubček, Smrkovský, Černík, Biřak, Barbírek, Piller, Rigo, Špaček, Švestka, Jakeš, Lenárt, Šimon, Husák, Indra, Mlynář, Dzúr, Kučera a Koucký. Celkem devatenáct a Krigel mezi nimi není. Buď odmítl podepsat, anebo ho k podpisu ani nepustili, ale žádná z těch alternativ nedává odpověď na otázku co se s ním stalo. Pořád nevíme, zda se vrátil.

/"Prichádza Smrkovský"/ Registruju jen útržky toho, co říká. Napřed je dopravili na polní letiště v Mukačevu, Přespali v nějakých boudách, než je převezli do Moskvy, nenechali je všechny pohromadě a přísně je střežili jako skutečné zajatce. Nevěděli, jestli se ještě někdy vrátí, nikdo jim nic neřekl, ostráha byla němá. "Měl jsem v kapse pár kostek cukru, které jsem stačil sebrat na stole, než nás v Praze vyvedli na dvůr, po zkušenostech z kriminálu jsem myslel, že by se mohly hodit, a taky že jo."

Ptají se ho na Kriegla. Vrátil se s nimi do Prahy, ale tam v Moskvě o něm nic nevěděli, při jednání nebyl, jen jednou s ním přišel do styku Špaček, než si však stačili něco říct, hned je opět rozdělili, aby se nemohli domlouvat, zřejmě nechtěli, aby Kriegel byl informován, co si o tom myslí ostatní. V kremle Kriegel vůbec nebyl, aspoň on ho tam neviděl, ani k podpisu ho nepřizvali, pochybuje, že o to vůbec stáli. - "Dokonce jsme měli létat z Moskvy bez něj. Na letišti s námi nebyl. Svoboda a já jsme jim řekli, že bez Kriegla do Prahy nepoletíme. Nechtěli povolit a dlouho jsme se dohadovali, odlet museli odložit, až potom řekli po strašných tahanicích, že už je v letadle, ale původně tam nebyl, asi ho přivezli dodatečně. Do poslední chvíle ho od nás izolovali.

O dopisech z vysočanského sjezdu nic neví, něco předával Mlynář Kriegelovi, ale až v letadle cestou domů. Usnesení sjezdu neznají, stejně museli souhlasit, že sjezd neplatí. Jak to, že museli? Vrhají se na něj, jako by on sám byl autorem textu, vyčítají jednotlivé formulace a dotírají, aby řekl, co obsahují tajné dodatky. Je zmatený a rozčilený, prý si nedovedem představit, jak obtížné bylo jednání. - Původně s námi vůbec nechtěli mluvit, jen se Svobodou, a pak přinesli hotový text, že jsme je pozvali, když republika hrozilo kontrarevoluce, to jsme odmítli, a oni odešli, že s námi nebudou dál jednat. Neprodali jsme svou kůži lacino, to mi věřte."

"Naši jsou všichni v pořádku, i Kriegel, no Šaša Dubček je z toho zničený, něco se v něm zlomilo, docela se rozplakal a pořád opakoval, co mu to jen udělali, že přišli."

Na otázku, kdo je pozval, nemůže po pravdě odpovědět, nikdo se k tomu nechce přiznat, ačkoliv Rusům by se ulevilo, stále tvrdí, že vyhověli pozvání, dokonce bylo třeba spolknout i podmínku, že nebudem mluvit o invázi nebo okupaci a taky že odmítnem jakýkoliv zásah ONZ do našich vnitřních záležitostí. Pěkně to mají vymyšlené, co se v tomhle lágru stane, je vždycky jen vnitřní záležitost. A co ostatní podmínky? - "Je jich celkem asi šestnáct, ale zavázali jsme se, že nebudem o nich veřejně mluvit, nechtějte to po mně, nesmím tu dohodu porušit. Jen vám můžu říct, že musíme skoncovat s organizacemi, které nejsou v národní frontě, a že zavedeme dohled nad sdělovacími prostředky."

A je to tady. Tušil jsem, že nám zas nasadí náhubky. Tedy cenzura jako před lednem, zákon nezákona, copak tomu asi říkal Husák, který přece v parlamentu zrušení cenzury zdůvodňoval jako jednu z hlavních podmínek obrody společnosti, teď podepsal pravý opak a s ním všichni ostatní. Co vůbec zůstane z pražského jara? - "Pelednová politika bude pokračovat, na tom jsme trvali a oni souhlasili, že se vojska nebudou vměšovat do našich vnitřních věcí." - "A kdy odejdou?" - "Až se tu situace znormalizuje, bude uzavřena zvláštní smlouva o úplném odchodu všech cizích vojsk, ti čtyři stáhnou vojska hned a sovětská armáda odejde aspoň z měst, prozatím, a pak se jejich dočasný pobyt ukončí. Náš akční program však nadále

platí." - "Jak dlouho?" - "To záleží na nás, budem se snažit udělat všechno, co je v našich silách. Slyšel jsem, že se lidé u nás bouří proti dohodě, to není rozumné, dělali jsme, co jsme mohli, každá revolta by teď nahrála jim, nesmíme dát záminku k nějakému dalšímu zákroku."

To je dobré, my máme normalizovat a oni budou čekat na jediný chybný krok, aby mohli zasáhnout, tak si představují nevměšování. Nenormální je už to, že přišli, ačkoliv se jich nikde neprosil, a ta dočasnost je velmi mlhavý časový údaj, o stažení vojsk budou rozhodovat oni a ne my, nám zbyde jen poslušnost. - "Dosáhli jsme maxima v tom, že nikoho nebudem soudit za chyby, kterých jsme se dopustili."

Už tedy přiznáváme, že jsme se dopouštěli chyb. Ale kdo rozhodne, co byla chyba? Co malá a co velká? A jaký trest bude následovat? Nebudou prý soudit, ovšem člověka můžou zničit i jinak, vždyť už se chystá pro některé vyhazov. Kolik hlav asi po nás Moskva žádá? Pochybuju, že nám Smrkovský říká všechno, víc bude toho, o čem musí mlčet, ale nemá cenu ho tlačit ke zdi. Už tam stál třikrát, za okupace, v padesátých letech i teď v Kremlu, a pokaždé z vůle strany.

Ptám se, jak probíhá sjezd strany v Bratislavě, ale nic určitého se neví, jen se proslechlo, že hlavní slovo tam bude mít Husák, pospíchal jako posedlý, zato Biřaka prý do Bratislavy nepozvali a tady ho taky nikdo nechce, právě on je podezřelý, že nejvíc usiloval aspoň o dodatečné pozvání cizích armád, pokud to neudělal už předem, byl přece s jestřáben Šelestem jedna ruka. Ale kdoví, třeba mu křivdíme. Bylo by příliš laciné dávat vinu jednomu člověku, tak veledůležitý zas není.

Krajské stanice pořád pálí do okupantů a vysílají zprávy, že stranické organizace, odborové svazy a hlavně dělníci ve fabrikách nesouhlasí s kapitulací, taky sílí volání po neutralitě, v Ostravě se na tom usnesl dokonce krajský národní výbor.

Není s nimi řeč, telefonem se to nedá zvládnout, bude třeba vyslat do krajů posly s přesnými instrukcemi, jinak situaci nezvládnem, což bude mít nedozírné následky. Už zase. Porád nás straší nedozírnými následky a taky realita se skloňuje ve všech pádech. Začínáme se hádat.

Odcházím z místnosti, že radší někam zalezu, a najednou někdo letí k rádiopřijímači, prý mluví Alexandr Dubček. Trvá celou věčnost, než se přístroj nažhaví, zabliká pulzující zelené oko a jako z velké dálky se ozývá roztřesený měkký hlas. Stěží ho poznávám a zprvu mu i špatně rozumím.

Říká, že nelze ignorovat skutečný stav, to by mohlo vést jen k anarchii a takové dobrodružství by znemožnilo realizovat významné úkoly, které máme před sebou. Čekám výčet těch úkolů, když jsou tak významné, ale opět hluboké ticho, skoro mám dojem, že reproduktor v našem přijímači vynechává, a teprve potom projev pokračuje jaksi nesouvisle... že čím dříve se nám podaří normalizovat poměry, tím dříve budeme schopni vykročit po naší polednové cestě.

Sám asi příliš nevěří tomu, co říká. Teď dokonce se ozval zajímavý vzlyk. On pláče a polyká slzy. Trauma, které všichni prožíváme v obecné rovině, je pro Dubčka osobní tragédií. Nic nepředstírá, neumí lhát, nedovede se přetvařovat jako jiní ekázalí řečníci, kteří si před zrcadlem nacvičují teatrální gesta, rozhažují rukama, dělají obličejky a umějí v příhodný okamžik i slzu uronit.

Dubčekovo dojetí je pravé, nefalšované, protože on není profík, je jen a jen amatér i v té špinavé politice.

Nepochybuju, že i zprávu o příchodu armád přijel se slzami v očích, zradili ho vlastní soudruzi, vždyť u nich vyrůstal, když se celá rodina přestěhovala koncem dvacátých let do Sovětského svazu, aby v Interhelpu pomáhala budovat první zem socialismu. Vychodil sovětské školy, tam se učil komunistické abecedě a stranické disciplíně. Věřil jim, protože poctivě sloužil myšlence proletářské revoluce a spolu s nimi kácel les, až lítaly třísky. Teď mu jedná z nich projela srdcem.

Je mi divné, že rozhlas vysílá jeho řeč v této podobě. Pochybuju, že je to přímý přenos, tyhle projevy se vždy pečlivě natáčejí na zvukový záznam a dodatečně se upravují různé přeřeky, vystríhávají přebytečné pauzy, prostě každý veřejný činitel musí být před posluchači vzorně učesaný. Třeba schválně ponechali všechny ty vzdechy, když říká, že dojde k postupnému od-

chodu vojsk pěti států z území naší republiky. Věta, že "konečným cílem našeho snažení je úplný odsun těchto vojsk", zní velmi křečovitě, její konec pak desleva spolkl: "A to co nejdříve."

Zámky, přeryvy a bolestné steny mají možná umocnit dramatictíčnost historického okamžiku, ale můj výsledný pocit je zcela jiný. Vždyť on mluví, jako by za ním stáli s namířenou pistolí!

Nikomu není do řeči, projev nás umrtvil. Ženské posmrkávají a hledají kapesníky, my se mračíme a vzápětí zastíráme rozechvění siláckými výrazy. Dubčekův projev v nás spíš prohloubil depresi, hlavně způsob přednesu byl zničující, násine to ze sebe setřást a proto hlasně uvolňujem přepjaté předive nervů.

Ani já se po Dubčkové řeči neubráníl lítosti, ale jsem zticha, už se nehádám, zmocňuje se mě letargie a chci být sám, hlučná společnost mne unavuje. Ale čas se nezastavil, bude třeba vyrazit do krajských rozhlasových stanic, nic jiného nezbyvá, jestli nechcem, aby vláda pevažovala rozhlasové vysílání za ilegální. To by se tak někomu hodilo, aby nám nasadil psí hlavu, beztak už kdosi ze správy spojů žaloval, že jsme nedbali jejich pokynů a použili vysílačky z mobilizačních skladů pod Žižkovem.

Přinesli stenografický záznam Husákova projevu na sjezdu slovenských komunistů v Bratislavě.

"Domníváme se, že nebyl potřebný tento zákrek a že se to v žádném případě nemělo stát bez dohovoru a bez souhlasu našich stranických a státních orgánů. Když jsme hovořili v Bratislavě, v Praze nebo Moskvě s vedoucími lidmi o této stránce, každý bez výjimky se čestným slovem zaručoval, že takový krek neudělal, že o tom nevěděl."

Čtu nahlas Husákovo závěrečné krédo. "Byl jsem při vytváření polednové koncepce a budu Dubčeka plně podporevat. Buďte s ním budu stát, anebo s ním odejdu."

Dominik Tatarka

Žart

Na otrasný rachot helikoptér som vyskočil z postele, natiahol na seba nohavice, na bosé nohy nastekol sandále a uchodil čosi zachraňovať, ako pri vypuknutí požiaru kedysi doma na dedine. Keď som dobehol na malé námestíčko pred rozhlasom, na ktorom mimochodom stála krčma, za vojny na slávu ruského víťazstva premenovaná na Krivoj Rog, videl som a pomyslel si: To je koniec! Videl som, že celé námestie je zaplnené mládežou, cigánskou z podhradia, veľmi výbušnou, a univerzitnou zo susedných internátov, ktorá päťami hrozí a vykriča: Aziati! Okupanti! Námestíčko pred budovou rozhlasu držali z dvoch prístupových ulíc v šachu dva obrovské sovietske tanky, ktoré sa na mieste zvrátili, drvili kocky dlažby, iskrili a neustále vrteli oceľovými vežami a hlavňami diel.

Ktosi zo schodišťa budovy rozhlasu vykrikol moje meno, pehlase som poznal mladého básnika. A celý zbor hlasov zaburácal: Hovor! Hovor! Hovor! /Chlapci, už je neskoro, pomyslím si. Čo tu nahoveríš do rachotu tankov. Nemá to zmysel. Ale keďže si prv papuľoval, musíš aj teraz, aby si títo mládenci nemysleli, že si strachom pustil do galôt./ Začali skandovať moje meno. Zo zúfaleho rozhorčenia museli čosi kričať. Kázal som im kričať: Bránime slobodu, bránime slobodu! Ale tento slogan mal, ako som počúval, trpkú príchut'. Čo už teraz? Vrátil sa mi pocit mužá, ktorý učil na gymnáziu mládež, čo išla potom do Povstania. Teraz i tu hrozilo, že ich povražia.

Cigánski chlapci v bielych tričkách a košeliach v te nesmierne krásne ráno videli sa mi ako svietivé blesky nebies, boli najútočnejší. Jedného z nich som strhol k sebe z plotu pred sovietskym konzulátom: Vieš, kamarátke, ak ťa tu zabijú, tvoja mamka mi to nikdy neodpustí. Vykrikali sme o slobode, národ sa stekal do ulíc. Áno, myslel som, my už len obránime slobodu. Bol som rád,

bol som veľmi rád, azda som aj oslovoval Boha otca nebeského, že sa nestrhla streľba pred rozhlasom, ale najmä pred ruským konzulátom. Tam to bolo veľmi, veľmi zlé. Chlapci hneď povyskakevali na ohradu ako opice. V nich, ako aj vo mne, vytryskol neznesiteľný, samovražedný pocit: Hnusné, hnusné, dáme sa zabiť. Vytiahol som sa na múraný stĺp ohrady a vykrikol: Chlapci, vy ste deti. Hneď aj dole z toho plota! Ulomím si z javora haluz a zmlátim vás! Drahí chlapci a dievčence, vyserte sa na to! Bránime slobodu. Udriem sa do pŕs. Bránime slobodu v sebe.

Poslúchli ma, nerozbehli sa po trávniku proti vile s otvorenými a nastroženými hlavňami. Bože otče nebeský, ďakujem ti! Tak sme pokračovali ďalej. Ako sa to všetko skončí? spýtoval som sa sám seba, manifestačne pozdravujúc občanov v oblekoch: Nech žije sloboda! A myslel som si: Prejdeme týmto rachetom tankov a pekrikov zúfalstva, za mestom na ceste na Devín je kameňolom, obrovský priester. Tam vám poviem: Alžbeta, Viera, dievčatá, chlapci, občania, tu si sadnime. Alebo sa na brucho vystrieme ako mohamedáni v mešite. Alebo sa prežehnáme, už nič nemáme, pomodlíme sa: Sloboda ty naša, svätá Slobodienka, eroduj za nás hriešnych - Pahkomyseľných, ktorí na život večný nemyslíme. Áno!

Ale uprostred námestia hlavného mesta mojej Tatránie, ktoré nieslo mene hrdinu revolučných čias a muselo byť premenované po najväčšom géniovi všetkých čias, ma mládenci, ktorí mi kráčali po boku, naraz, ako na dohovorený signál, zovihnú na plecيا a priniesú pred piedestál. Áno, je to prázdny piedestál po vedcovi dejín. Akosi hlúpe ma vyzdvihujú: hlavu mám stále nižšie a nohy vysoko, ohromne vysoko nad hlavou. Napoken sa im to peďarí, vysetia mi zadok do výšky. Takže zastanem, vzpriamim sa na piedestále génia. Pozriem sa hneď dole, aby som neprepadol na dve nádherne ceckaté mladé herečky. /Ak neveríte, zistite si dodatočne: parížsky obrázkový časopis Paris-Match priniesol o tomto žarte dejín nepochybné fotografie./ Pod sebou mám, nezabudnite, tri kevevé prúty, čisto, presne, odborne a na úrovni odpílené. Na pokyn zhora raz v noci polícia z podstavca, na ktorom stojím, odpílila vedcu dejín, hodila mu na krk lano a traktorom ho odvliekla do podzemných priestorov na Hrade. Vykriknem, povykrikam chvíľu: Sloboda,

sloboda, slobodienka milá, pre teba mi kati šibeničku stroja. Tanky nás až príliš ohlušujú, zvony zvenia, vyzváňajú, že horí. Mávam rukami ako vták bocian, že vás milujem. Z prstov posielam na všetky strany hubičky, otváram ústa ako hluchý, zatýkam si v dlaniach uší, že nič nie je počuť. Každé moje geste, vzdušná hubička, vyvoláva búrlivý potlesk, ako by som bol klaun v cirkuse. Ja som, ja som...

Moje proroctvá, že tu bude stáť socha slobody, nikte nepočuje. Spustím sa na hranu podstavca, nohy pod seba. Sandále z nich spadnú. Ony obidve, herečky alebo čosi také, naraz sa zhýbnu po ne, že mi ich podajú. V tej chvíli sa im vypučia z hodvábných minisukienok dve božské ritule, ktoré ja odjakživa zbožňujem. A je tu pre mňa medzi nimi nekonečné sväté ticho, napriek tomu, že tieto tanky a títo ľudia revú, vyrevúvajú nenávisť, hystericky. Tie dve rázsochaté nymfy, ako vravím, zdvihnú ma z dlažby, dovrávajú mi, že musíme ďalej . . .

Áno, ďalej. Po devínskej ceste do kameňolomu, kde sa všetci položíme na brucho, s povzdychom sa pokloníme Slobode, ktorá pred nami uchoďí. O chvíľu z námestia Hurbanovho národ sa prevalí, so mnou, smiešne, na čele, na námestie Hviezdoslavovo. A pod Hviezdoslavom nás na ceste do kameňolomu zas zastavia tanky toho sklerotika. Roztrhol som si košeľu a v gestickej reči pravekej a v slovnej reči som riadne po rusky povedal: Si krásny ako mladý boh, mohol by si mi byť synom, ale si, ako vidíš, takýto Brežnevov lófas. Kremľský chujenko. Strieľaj, vravím ti to v ruskej reči, strieľaj sem do mňa! Mladý a krásny Kazach /len si myslím, že to bol Kazach/ zafechtoval mi pod nosom lafetou, hrozivo zamenévroval na dlažbe, kým sa manifestujúci prúd národa nerozpáchol, ale nestrelil, ani ma nerozdrvil, možno si myslel, že som politický činiteľ, keď sa toľký národ hrnie za mnou.

Zostal som sám, omráčený osloboditeľom, pred pomníkom Pavla Országha Hviezdoslava, hviezdy národnej poézie. Prešiel som námestím pod morevú stĺp. Ach jaj, akáže to symbolika! A ľahol som si na schodíky uhorského monumentu pri novom moste, pred kaviarňou Corso.

O chvíľu, aby som sa neprepadol do zúfalstva, stredom parčí-

ku prifrčia ku mne dve bohyne zo sprievodu, jednu nazývam Eržebet de Buda, lebo je Maďarka, druhú Viera de Tyrnavia, lebo je Slovenka. Vtiahnu ma do autíčka, oznámia mi: Rádio hlásilo, že vás máme chrániť. A odvezú ma do budy-vily vo vinohradoch nad mestom.

Podlaha salónu pokrytá matracmi a bielou nepoškrvnenou plachtou. V salóne sedí aspoň päť či desať nahatučkých diev, v atmosfére dôverných výparov a porozumenia. Ostal som stáť vo dverách, odmietol vstúpiť ďalej, lebo práve toto som videl u Aleny, jednej Češky, v Paríži za študentských udalostí. Bohyne cez hlavu stiahli svoje minisukienky. A mne tiež rozopáli biele letné nohavice. V kuchyni ma posadili na stoličku. V starobylej kvetovanej mise mi umyli nohy. Podošvy natreli, aby sme nikdy nezabudli, rúžom na pery. Zdvihli ma a zas postavili do dverí, môj hnát zdvihli, aby som ho položil na biely stolový obrus. Položil som. Otláčok mojej chudej nohy bol krvavý, krásny. Devy si k nemu pokľakali v úžase. Jedna z nich, akiste Alžbeta de Buda, sňala zo steny obraz a vsunula ho bez rámu pod obrus, pod moju stopu. Potom popadla zo zrkadla žiletku, vyrezala stopu, nalepila ju na plátno a zavesila na stenu.

Napokon tie dve bohyne, Eržebet de Buda a Viera de Tyrnavia, ma uviedli s veľkou slávou /veríte či neveríte, pol slova si nevymýšľam/ do salónu, do večnosti. Položili sa ku mne a proti mne, že som hľadel, i keby som nebol chcel, do ich plamenného rozpuku. Strhol sa tak, myslím, neslýchaný historický happening /alebo žart?

Bol medzi nami prítomný Alenin manžel francúzsky etnológ Roger Caillois so svojou knihou L'homme et le Sacré. A ja som vykladal z dlhej chvíle, čo si ľudstvo odjakživa uctieva - podľa porovnávacej etnológie a dejín náboženstva. /Roger Caillois, škoda, že si už vo večnosti!/
A "oni" ma preto na doživotie bez súdu uvrhli do väzenia svojich administratívnych opatrení. Dvadsať rokov, až doteraz, ma v izolácii nechávajú fyzicky i morálne hladovať. Vo mne je všetko za tie roky vyhladované, moje oči, ruky, sluch, fantázia, túžby, potreba spoločnosti. Ale im sa stalo ešte stokrát horšie, za tie roky porástli celí plesňou, plesnejú hamižnosťou a korupciou. Už ich niet, už sú tu len - plesnivé ho-minidá histórie.

Československý divák, zvyčajne promptne zásobovaný sovietskymi filmami, nevidel doteraz ten, o ktorom sa v ZSSR najviac hovorí a o ktorom informovala - i keď nejasne - bratislavská Pravda, Nové Slovo, Mladý svět a.i..

Ak sa o "Pokání" chceme dozvedieť niečo konkrétnejšie, musíme siahnuť po sovietskych časopisoch. Z množstva článkov sme pre vás vybrali úryvky z článku známeho básnika Roberta Roždestvenského "Nerecenzia" /Literaturnaja gazeta, jan.1987/.

" Film sa začína takto : bradatý chlap v predvojnovom saku je tortu. Chlapík je malý, ale apetít má veľký. Napriek tomu pritom ešte stíha čítať noviny. A zrazu vykrikuje ; "Ach jaj, umrel Varlam ! Aké nešťastie ! ... Aký to bol človek !... Ach aký človek !"

Nasleduje občiansky smútočný obred. Vede ho Avel, Varlamov syn. Veľa kvetov a hostí. Skrúšené tváre. Precítené prejavy. Vymenovávanie nebožtíkových zásluh.

Zdá sa, že je všetko , ako má byť.

Ale z akýchsi detailov je človeku zrejmé, že je to podfuk a že toto všetko tu nie je myslené vážne, že vo všetkom je akási irónia. /Skoro ako v slávnych gruzínskych krátkych filmoch./ Vysvitá, že jednou z Varlamových zásluh je, že "vedel dobre robiť priateľov z nepriateľov a nepriateľov - z priateľov". Hostia prikyvujú. Vedia, o čom je reč. My zatiaľ nie.

Varlama pochovávajú. A tu začína sa diať čosi pekelné, fantasmagória. Na druhé ráno sa jeho mŕtvola nájde v záhrade rodného domu. Varlam stojí so skríženými rukami a opiera sa o strom. Nebožtíka pochovávajú po druhý raz, On sa však znovu zjavuje v tej istej póze ráno v záhrade. Pochovávajú ho znovu, pričom tentoraz už je nad hrobom postavená masívna klieťka. Nepomáha to. Do celej veci sa zamiešajú úrady. Je rozhodnuté vybudovať okolo cintorína ochranný val... Do priestoru svojho "zvláštneho valu" odchádza aj Varlamov vnuk. Výrastok má v rukách pušku s nápisom "milovanému vnukovi od starého otca Varlama". Práve z tejto pušky bude strieľať na poškrviteľa /presnejšie poškrviteľku/ hrobu - ženu menom Ketevan, dcéru kedysi slávneho maliara. Ketevan je ranená do ruky. /Na konci tá puška vystrelí ešte raz - vnuk spácha samovraždu, práve tak sa zodpovie za svojho otca aj za svojho starého otca./

Začína sa súd. Tiež voľáky čudný, nerealistický /skarikovaní advokáti v parochniach s lokňami a v talároch, sudca, zamestnaný Rubikovou kockou/. Na tomto nevážnom pozadí odznejú vážne slová Ketevan: "Varlam nie je hoden tej cti, aby jeho kosti ležali v rodnej zemi. A kým žijem, nebude v nej ležať... Prisahám!"

Nasleduje Varlamov životný príbeh. Príbeh života a smrti ľudí, s ktorými sa jeho cesty kedy skrížili.

A potom znovu fraška. Dávny míting z príležitosti Varlamovho nastúpenia do funkcie starostu mesta. Rečníci rečia z maličkého balkóna. Typy vyzerajú skoro ako paródia. A priamo pod balkónom robotníci práve opravujú vodovod, vrtajú sa v priekope. Čosi im tam nepasovalo, nevyšlo. A až po samú strechu strieka voda. Ale mokří rečníci pokračujú v prejavoch, stenotypistka pokračuje v stenografovaní. Vystúpi i sám Varlam. Nepočujeme, čo hovorí, zato

vidíme, ako "poškuľuje" okolo seba, a registruje, ako na jeho prejav reagujú jednotliví občania...

Nečakaná "návšteva" Varlama u maliara. Varlam je veselý a nenútený. Maliarovej žene robí kvetnaté komplimenty, potom z ničoho nič za sprievodu svojich dvoch pomocníkov dokonale prednesie taliansku áriu, potom hlučne obdivuje hosťiteľove obrazy a potom odchádza, presnejšie povedané vyskakuje z okna - hop - a vzápätí za zoskokom počuť už cengot podkov. Zoskočil teda rovno do sedla. Celá scéna je fantasmagorická. Zmes komédie del arte a lacnej operety. "Operetka" sa však rýchlo končí. Znovu zvoní pri dverách zvonček. Vo dverách stoja stráže v stredovekom brnení. S kopijami. "Pokoj domu tomuto" - hoveria a žiadajú, aby maliar šiel s nimi. "Nie nadhlo, - hoveria, - treba čosi vyjasniť..." Maliara odvádzajú a potom odnášajú aj jeho obrazy. Medzi strážami je aj sám Varlam...

"Za siedmimi horami, za siedmimi dolinami, kde sa voda sypala a piesok sa lial..." Tento film je ako ľudská pamäť. Epizódy v ňom nie sú navzájom pospájané odvíjajúcou sa fabulou, ale odvíjajúcim sa časom. A tak ako v pamäti, je aj tu veľa "odbočení", nečakaných asociácií, paralel miestami poloreálnych.

Vidíme maliara, jeho ženu, ako bežia v nejakom tuneli. Je tam po členky vody. A oni bežia. Bežia k východu, k svetlu. Ale na pozadí tohto svetla vzniká zrazu silueta človeka. Dvojica beží naspäť. Po vode, s dychčaním... Potom už bežia po rozoranom poli. Za nimi Varlam v otvorenom aute, a ešte jazdci v stredovekých brneniach. A tu už maliar so svojou ženou ležia vedľa seba polezasypaní zemou, vidíme im len tváre. Iba tváre.

Rozumiem tomu, čo presne chcel režisér týmito symbolmi povedať, že tieto scény sa podobajú citáty, pretože toto je hra, toto je vymyslené. Preto sa toho nebojím.

Ale bojím sa, pričom naozaj sa bojím, vtedy, keď vidím to, čo nie je vymyslené, to, čo sa nedá vymyslieť.

Je tragický a bezmocný ten rad, v ktorom stoja ženy, pokúšajúce sa dozvedieť niečo o svojich blízkych. Úžasná je epizóda s brvnami.

Na okno klope nejaká žena a hovorí maliarovej manželke: "Rýchlo utekaj na stanicu. Priviezli tam brvná zo severu. Na niektorých vraj sú mená našich... a dokonca adresy!"

Maliarova žena s maličkou Ketevan stoja na koľajšti. Váľajú sa tu brvná, sú ich tisíce, desiatky tisíc. Studená, čudná, skoro mimozemská krajina. A len osamelé, zhrbené postavičky potkynajúcich sa žien, blúdiť, uprostred tohto rozoraného ticha. Blúdiť, s nádejou sa obzerajú na všetky strany. A zrazu...

Aký zázrak - jedna z nich mala šťastie. Plače, lícom sa túli k torzu veľkého brvna, na ktorom je vyrezané meno jej muža. Žena plače, hladká rukou brvno a prihovára sa mu cez slzy."

Atmosféra počas filmu musela byť neuveriteľná. Mnohí z divákov boli bývalí väzni. Bolo počuť vzlyky, každú chvíľu potlesk, ktorý naplno prepukol, keď sa film skončil. Jeden bývalý väzeň sa predral na pódium a povedal do mikrofónu, že ďakuje osudu, že sa mohol niečoho takeho dožiť. Objímal režiséra.

Zdalo sa, že tam v Moskve, v Dome literátov, sa umenie zasa raz ocitlo v úlohe média, schopného vyvolať kolektívnu eufóriu. Na tých niekoľko desiatok prchavých minút bola zrušená vláda lži. Lži, ktorá tvrdí, že až na drobné prehmaty bolo vždy všetko v poriadku, že neboli masové vraždy, že nebol teror, že neboli lágre /a nie sú/.

V inom čísle Literaturnej gazety je rozhovor s režisérom Abuladzem /LG, 25.2.87/, ktorý popisuje scénu s nákladným autom, plným zatknutých, ako prichádza pod Varlamove okná. V tom aute sú ženy, muži, deti, aj starci. Všetci majú rovnaké priezvisko. Je to starý

rod, z ktorého v celom Gruzínsku nezostal nažive nikto. To priezvisko už dnes neexistuje.

Abuladze hovorí:

"Vždy mávam pochybnosti... Ale tu, pri Pokání, ma viedol akýsi šiesty zmysel, možno intuícia. Krátko na to, čo som natočil svoj predchádzajúci film, Strom prianí, sa mi stala príšerná autonehoda. Zostal som nažive, ako vidíte. A keď som po prvý raz pochopil, čo sa so mnou stalo, presnejšie povedané, čo sa mohlo stať, bol som si odrazu istý: ak ma príroda nechala žiť, musím čosi urobiť. A čoskoro na to som začal pracovať na Pokání.

Už som povedal, verili sme, že film pôjde. Ale predbežne sme si stanovili, že ho zatiaľ robíme pre seba. Aj keby ho mali vidieť len v Gruzínsku, treba ho robiť. A aj keby sa nikdy nemal dostať z budovy Gruziafilmu, aj tak ho treba robiť."

"Dost sme sa už schovávali a tvárili, že nikto nič nechápe a že nikto si na nič nepamätá. Veď to všetko bolo v našej krajine. V našej.

Za posledné roky sme sa zriedka dotýkali tejto veľmi vážnej, tragickej témy. No minulosť, ktorú my nebudeme "rozvírovať", ochotne za nás "rozvíria" naši nepriatelia! A ešte ako rozvíria - zákerne, naliehavo, s jasotom! Hodí sa všetko, správy z TASSu, aj najnafúknotejšia klebeta.

Ostatne, čo nás po nepriateľoch. Na ich včerajšie lži a zášte si nemáme čo navykať! Veď nežijeme predsa, aby sme sa im páčili. Takže o nepriateľov nejde. Ide o nás samotných.

Naša minulosť je predsa jedna. V nej je predsa všetko poprepletané, pomiešané, stlačené, sprešované, spojené jedno s druhým: Bolesť i radosť, víťazstvá aj porážky, nachádzanie a straty, šlachetnosť a podlosť.

Nemôžeme mať výberovú pamäť a pamätať si len to, čo je výhodné,²² čo nám zohrieva dušu. Nemôžeme sa jednej stránky histórie učiť naspamäť a tými druhými len náhlivo listovať, tu dajme tomu sme sa dopustili jednotlivých chýb, jednako to len bola taká zložitá doba, že radšej sa toho vôbec netýkať...

Zložitá?! Veď všetko v našich dejinách bolo zložené! Každý krok bol neuveriteľne zložitý, každý deň a každá hodina. Vari mesiace porevolúcie neboli zložené? A Brest-litovský mier? A občianska vojna? A NEP? A budovanie prvých sovietskych priemyselných centier? A začiatok Veľkej vlasteneckej?

Vari to všetko a mnohé, mnohé iné, nebolo zložené?

No my predsa o tom všetkom hovoríme otvorene! Hovoríme, píšeme, analyzujeme fakty, vysvetľujeme, hádame sa, pokúšame sa v tom vyznať. A znovu - po koľký raz - cítime, postihujeme, uvedomujeme si, akú veľkú a neľudsky ťažkú cestu naša krajina prešla.

Naša vlasť. Tá zem, za ktorú zodpovedáme. "^(z "Nerocnicis")

-. -

Medzitým, čo bola uverejnená táto recenzia, "Pokánie" premietala po celom ZSSR. Stalo sa senzáciou, fenoménom - film ktorý režisér natáčal - podľa všetkého - do trezoru.

Poznáme ten druh eufórie, ktorý vyvoláva tento film. Je to zážitok typický pre nás, čo žijeme na východ od železnej opony. Je to naša spoločná - československá, poľská, maďarská a teraz i ruská a sovietska skúsenosť. Bytostný zážitok z pomenovania celej skutočnosti.

Roždestvenskij napísal nadšenú ódu na "Pokánie": "veď je to o nás!" Vzápätí ale: "čo nebudeme myx"rozvírovať" sami, ochotne za nás "rozvíri" nepriateľ. A ešte ako ..."

Roždestvenského recenzia ~~je~~ okrem informácie o filme prináša i zaujímavú informáciu o myslení ~~československých~~ a dobovej situácii v ZSSR, ktorá je, domnievame sa, trochu iná, než opisuje naša tlač - i než opisuje ~~sama seba~~ v sovietskych masmédiách.

Zmienka o nepriateľovi nám pripomína obohratý motív, ktorý každý z nás už pozná naspamäť. Je to motív, ktorý - zdá sa mi - zahynie posledný /alebo nezahynie nikdy/.

Neverím Roždestvenskému, že si myslí, čo napísal - no neverím mu ani to, že to napísal len preto aby umlčal domácich protivn

protivníkov filmu / a tým prestavby/. Rozdelenie sveta na nás a nepriateľa sa nečá len tak ľahko odložiť. Je imanentné poňatiu človeka, ktorý sa cíti byť stotožnený s oným nevymedziteľným "my". Pretože nech by bolo akokoľvek, nech by sa už odhalili akékoľvek prehmaty a chyby - ba až tragédie - sme to stále "my" ktorí sme ich robili, "my", ktorí sme na rozdiel od "nich" chceli lepší svet.

To "naše" činy stavia na kvalitatívne vyššiu morálnu úroveň.

Preto sa v dobách stvorenosti hovorí o tragédiách - ale nikdy nie o zločinoch : "Veď všetko v našich dejinách bolo zložité !"

V moskvskej televízii sa nedávno hovorilo o tom, že časť sovietskej mládeže vyjadrila nespokojnosť s "Pokáním" v tom zmysle, že nemá záujem rozšifrovať zložitú filmovú poetiku, pretože predovšetkým a čo najskôr chce vedieť pravdu - pokiaľ možno čo najjednoduchším spôsobom.

Režisér "Pokánia" Abuladze na tému použitých filmových prostriedkov povedal v rozhovore s redaktorom Literaturnoj gazety :

"Čo myslíte, keď chce režisér toto všetko povedať, môžu mu na to stačiť realistické prostriedky ? Alebo treba siahnuť po surreálne, absurde ? Groteske, fantasmagórii ? "

Otázka pravdy je ďalšou aktuálnou témou, ktorá v základoch "Pokánia" a napokon i - aby sme sa vrátili - "Nerecenzie" Roberta Roždestvenského.

Darmo sú mladí nespokojní - režisér nemôže za to, že holá pravda je ešte vždy pod zámkom. Že zatiaľčo inde platí, že umenie realitu spracúva a prepožičiava jej /obecne známej, ošúchanej/ svoju novú, zaujímavú, poetickú tvár, - v krajinách ~~KSSSR~~ kde objektívne informácie sú úzkoprofilové /najmä tie o minulosti/, umenie popis reality často /musí, má, chce.../ nahrádza.

Že je pravda páľčivou témou dnešnej sovietskej skutočnosti dosvedčuje Roždestvenskij prinajmenej dvomi zakodovanými subtémami. Jednu ~~xx~~ dobre poznáme z rokov našej prestavby, čiže obredy. Aj vtedy sa pravda privolávala tak, že sa o veciach želaných písalo akoby už boli povolenou, bežnou realitou. Roždestvenskij napr. hovorí, že nás /t.j. soviетov/ už nič po nepriateľoch. Žiaľ, stačí si prečítať sovietske zahraničnopolitické komentáre a vidíme, že v nich svetová reakcia ešte stále kuje plány na zničenie prvého štátu soviетov, že revanšizmus nespí a svet za hranicami je plný oplánov...

Druhý raz pravdu privoláva vtedy, keď hovorí o tom, čo bolo v histórii ZSSR zložitým. Menuje všetky tie obdobia o ktorých sa doter

sa doteraz nehovorí bez zamlčovania.

Vzápätí tvrdí, že "my o tom všetkom hovoríme otvorene".

Roždestvenskij sa, podobne ako iní autori, v stovkách článkov s duchom prestavby snaží vsugerovať tézu, že pravda už v ZSSR nie je nebezpečím, že je nielen oblažujúca, oživujúca a krásna - ale i štátu užitočná.

Podľa spôsobu, akým to robí, sa môže domnievať, že si uvedomuje nielen nádeje ale i prekážky, ktoré stoja pravde v ZSSR v ceste. Články ako jeho môžu zaiste ovplyvňovať atmosféru súčasnosti a môžu privolávať želanú budúcnosť.

Až tá ukáže či je, alebo nie je pravda užitočná pre sovietsky štát a socializmus - a najmä to, či bude treba jedno alebo druhé odložiť.

MM.

Andrzej Mogielnicki:

Kráľov denník

~~17. 11. 1918~~

4321. deň panovania

Som teda nahý. Ach, aké to nové, krásne pocity! Cítim, ako by som len včera zasadol na trón. Keď som na poludnie vyšiel ako zvyčajne pozdraviť ľud, dav dole pred mojím zjavom doslova zamrel. Potom sa rozľahol veľký hurónsky rev. Výsmech - viem, že to bol výsmech, samozrejme. Nech sa len smejú, nik im v tom nebráni.

4325. deň panovania

Pamfletisti sa s vervou pustili do práce. Nevieť ako inde, ale u nás ostré jazyky nechýbali nikdy. Už mi vymysleli prezývky Pepin Krátky, Pepin Kolibrík a Pepin Smutný. Prečítal som už väčšinu letákov, hoci sa dosť ťažko zháňajú. Na dvore ich predo mnou skrývajú, ako sa len dá. Prirodzene, pre nich sa akoby nič nezmenilo. Akoby som ešte stále chodil až po uši v hermelíne. Ale viem, že za mojím chrptom šuchotajú tými nelegálnymi tlačami. Za dverami sa chvíľami ozývajú výbuchy potláčaného smiechu. Neraz sa zaperlí i známy ženský smiech. Vedel som, že práve on sa bude znášať najťažšie. Ach, dvorné dámy. Každá z nich kedysi celkom iné šepkala tete á tete v mojej spálni. Nuž ale čo tam po damách, všetky sú rovnaké. Vždy im človek znovu naletí. Je mi ťažko, ale držím sa. Veľké ciele vyžadujú trpezlivosť a odriekanie.

4331. deň panovania

V trónnej sále je pekelná zima. A to sme uprostred leta. Treba si dávať pozor na prievan. Zahraničné posolstva, ktoré prirodzene tiež prijímam v novom štýle, mi imponujú svojím sebaovládáním a vzorným diplomatickým správaním. Nikto z nich nemihne ani brvou. No ale i tak je príjemné po práci si doma obliecť župan.

4335. deň panovania

Som fakt zvedavý, aké nájdú východisko. Povedať im to, či nie. Nedá sa. Sami musia pochopiť.

4339. deň panovania

Dnes som odsúdil grófa D. na konfiškáciu majetku a vyhnanstvo. Dôvod? Oficiálny - sprisahanie proti Korune. Samozrejme, všetci si všimli, že sa D. zjavil v paláci so šálom na krku. Vraví sa, že to vraj nebola provokácia, ale angína. Možno, ale nejako som im musel naznačiť...Napokon, ktožehovie, tomu D. pozeralo z očí vždy čosi drzé.

4341. deň panovania

Idioti! Nič lepšie ich nenapadlo, len že mi dva dni podstrkávali ufúľané chlapčiská, ktoré vyrevúvali ako cvičené papagáje: "Kráľ je nahý!" No a čo. Aj ja poznám tú rozprávku. Tvárim sa, že nepočujem. Iba raz som sa neovládol a zreval: A ty hovnivál, si ešte oblečený?!" Trochu som to prehnal, ale už je načas, aby sa im v tých ich skysnutých gebuliach zaiskrilo. Rozsudok nad D. som tiež potvrdil.

4343. deň panovania

Aha, už to začalo. Kastelán a prvý minister sa ukázali v Rade v nočných košeliach. Celkom dobrý začiatok, milí páni, len do toho viac fantázie a dôslednosti a nejako to už pôjde.

4345. deň panovania

Rozhodli sa zrazu pre polovičaté riešenie. Očividne mali nejakú tajnú poradu, lebo ráno prišli všetci ako jeden - v gymnastických úberoch... Čakajú, ako zareagujem. Teraz sa s nimi zas ja trochu pohrám.

4349. deň panovania

Destala sa mi do rúk nová zbierka vtipov a karikatúr. Som: Pepin Békomplex, Pepin Maličký a Mini-Pepi. V próze im už dochádza dych, zato niektoré kresby sú výborné.

4350. deň panovania

Už to frčí naplno. Prvý sa odviazal kastelán a na nedeľnej omši sa zjavil, ako ho pánboh stvoril. Veru už prišiel čas, že si zaslúži

udelenie Kípeľňového Rádu za zásluhy o Kráľovstvo. Zvyšok šľachty pochopilo bleskove. Už ten istý deň po dekorácii sa dvorana zaružovala. Štvorylka i menuet sa vydarili ako už dávno nie. I celkove bol bál výnimočne vydarený. Celý čas som sa zhováral výlučne s Tuďmi z "Adamovho združenia".

4351. deň panovania

Tak, a pol roboty mám už za sebou. Celý kráľovský dvor je nudistický. Nenazdal som sa, že to pôjde tak hladko. Ej, ale tá aristokracia upadla, žiaľ pozrieť. A stavím sa, že ne jeden z nich písal na mňa pamflety. A dnes pri pohľade z trónu nemá oko na čom s úľubou spočinúť. Môj pradedo, Pepin Veľký, mal pravdu: treba ich stále držať na dvore, ďaleko od plebsu a sviežeho vzduchu, zatažiť etiketou a súrodeneckými manželstvami. Napokon to prinesie výnimočné výsledky. No i tak som si u niektorých exemplárov z mladších šľachtických rodín všimol známky bezočivosti. Bude treba vyšetriť, či nejde o Favobočkov.

4355. deň panovania

Spomedzi myšlienok, zaznamenaných v denníku Pepina Veľkého, myslievam na túto: "Kráľ, panujúci dlhé roky, sa na konci svojej vlády začína viac než o prítomnosť, zaujímať o svoje miesto v História. Vždy je to známka úpadku." Môj pradedo nenadarmo získal prímene Veľký. Je to fakt, som už trochu znudený dlhým a pokojným vládnutím.

5357. deň panovania

Vydal som edikt pre celú krajinu: všetci dohola! Počasie, ako by som si ho objednal. Pre horúčavy, ktoré nedávno začali, sa časti poddaných zdá edikt prejavom kráľovskej starostlivosti. Všetci nariadenie dodržiavajú, len na ulici po sebe pekukávajú, ako by sa videli po prvý raz. Pamfletisti z toho asi ohlúpli, nič nové sa mi nedostalo do rúk. Ale vlastne majú teraz naháčov dosýta. Včera som obďaleč sledoval dvoranov pri volejbale. Dost' zábavný pohľad.

4360. deň panovania

Dnes som sa pustil do druhej časti. Začal som jedným z halapart-

níkov, ktorého som si vyzrel už dávnejšie. Ten darebák bol "bez-
očivý" ako málokto. Pri prehliadke čestnej stráže som sa nečakane
pri ňom zastavil. Pozerám. Najprv na seba, potom na neho. Ešte
raz na seba, ešte raz na neho. Zrejme pochopil, lebo sa mu nohy
zrazu podlomili a halapartňa mu vypadla z rúk. Roztriasol sa ako
osika, čo pochopiteľne len zväčšilo efekt a zvýraznilo spomínaný
rozdiel. I ďalší v rade začali blednúť tou mierou, akou som ja
červenel od hnevu. Zdá sa, že i kastelán pochopil - zvlášť preto,
že jeho osobne sa to netýka.

4363. deň panovania

Najvyšší súdny dvor na podnet kastelána a prvého ministra schvá-
lil na svojom výnimočnom sedení nový výklad zásady, podľa ktorej
"Nik nesmie presahovať Kráľa". Delikátne na mne určili veľkosť nor-
mny a ustanovili skupiny pre špeciálnu službu, zložené z fel-
čiara a chirurga. Ešte mesiac, dva a na večné časy zostanem
Pépinom Mohutným.

Szpilki, júl 1981

Samizdat.usk

